

Bezelhorstweg 31c, Doetinchem

Bouwhistorische verkenning en waardestelling

april 2013

Bezelhorstweg 31c, Doetinchem

Bouwhistorische verkenning en waardestelling

Onderzoek: Bureau Bouwwerk - Wijnand Bloemink & Agnes Hemmes

Opdrachtgever: familie Wiltink, Doetinchem

© 2013 Bureau Bouwwerk, Holten Amsterdam

Vereenvoudiging voor eigen gebruik of intern gebruik van de opdrachtgever is toegestaan. Bronvermelding is verplicht. Voor het overige mag niets uit deze uitgave worden vereenvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevens bestand en/ of openbaar gemaakt worden, hetzij elektronisch, mechanisch, door middel van druk, fotokopieën, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever de familie Wiltink en Bureau Bouwwerk, Holten Amsterdam.

Bureau Bouwwerk – Adviesbureau voor Architectuur-, Bouw- en Cultuurhistorie

J.W. Bloemink
Mossinkserf 37
7451 XD Holten
T 0548 367500

M 06 23267272

j.w.bloemink@bureaubouwwerk.nl

A.K.Hemmes

Admiraal de Ruijterweg 82 - II
1056 GN Amsterdam

M 06 49388750

a.k.hemmes@bureaubouwwerk.nl

Rek.nr. 12.35.570.54

KvK 08139656

BTW NL8161.50.217.B01

www.bureaubouwwerk.nl

Projectgegevens

Projectnummer	13.07
Type onderzoek	Bouwhistorische quickscan en waardestelling
Object	Boerderij 'Louisiana' Bezelhorstweg 31c 7009 KK Doetinchem
Kadastrale gegevens	Ambt-Doetinchem, sectie C, 3025
Status	cultuurhistorisch waardevol
Opdrachtgever	familie Wiltink Bezelhorstweg 31a 7009 KK Doetinchem
Archiefonderzoek	22 februari 2013
Veldwerk	22 februari 2013
Uitgave rapport	maart 2013
Coördinatie	A.K. Hemmes
Veldwerk	J.W. Bloemink / A.K. Hemmes
Tekst	A.K. Hemmes
Fotografie	Tenzij anders vermeld zijn alle foto's gemaakt door Bureau Bouwwerk.

Bureau Bouwwerk – Adviesbureau voor Architectuur-, Bouw- en Cultuurhistorie

J.W. Bloemink
Mossinkserf 37
7451 XD Holten
T 0548 367500
M 06 23267272
j.w.bloemink@bureaubouwwerk.nl

A.K.Hemmes
Admiraal de Ruijterweg 82 - II
1056 GN Amsterdam
M 06 49388750
a.k.hemmes@bureaubouwwerk.nl

Rek.nr. 12.35.570.54
KvK 08139656
BTW NL8161.50.217.B01
www.bureaubouwwerk.nl

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Historische gegevens	5
<i>'Louisiana'</i>	5
<i>De kadastrale minuut</i>	5
<i>In Engelse landschapsstijl</i>	5
Analyse van de huidige boerderij	9
<i>Toelichting op het onderzoek</i>	9
<i>Sloop en nieuwbouw rond 1860 (deel A)</i>	9
<i>Een nieuw woonhuis rond 1880-1890 (deel B)</i>	11
<i>Uitbreiding van de schuur - na 1900 - 1910 (deel C)</i>	11
<i>Herstellingen</i>	11
<i>Huidige situatie</i>	11
Samenvatting	13
Waardestelling	15
Geraadpleegde bronnen	17

1

2

Afb. 1 De voorzijde van de boerderij Louisiana (gezien vanuit het noordwesten) met het woonhuis rechts en links de latere staluitbreiding.
Afb. 2 De achtergevel van de boerderij.

Inleiding

Ten noorden van Doetinchem, aan de Bezelhorstweg 31c, ligt de boerderij 'Louisiana'. Het complex bestaat uit een woonhuis met dubbele stal en een losse schuur op het erf. De eigenaar van het perceel, de familie Wiltink (die woont in de naastliggende boerderij Bezelhorstweg 31a) is voornemens het erf met opstallen te verkopen. Momenteel wordt de boerderij gebruikt als klusruimte voor auto's en heeft het de bestemming 'agrarisch'. Met oog op de verkoop is het gewenst om de bestemming te wijzigen in een 'woonbestemming met nevenfunctie'.

De boerderij is in 2012 door de gemeente aangewezen als 'cultuurhistorisch waardevol' (bij besluit van B & W d.d. 14 augustus 2012) maar heeft geen beschermde status die voortvloeit uit de Erfgoedverordening. De bescherming van dit object loopt via het bestemmingsplan buitengebied. In het kader van de bestemmingsplanprocedure is het wenselijk om inzicht te krijgen in de specifieke cultuurhistorische kwaliteiten van de bebouwing. Hiertoe is Bureau Bouwwerk uit Holten gevraagd een bouwhistorische verkenning of quickscan uit te voeren. Doel van het onderzoek is om de bouwgeschiedenis van de boerderij in kaart te brengen en op basis hiervan inzicht te geven in de monumentwaarden.

Tijdens het onderzoek is het pand bezocht en gefotografeerd en heeft er beperkt archiefonderzoek plaatsgevonden, gericht op bouwtekeningen, historische foto's en kaartmateriaal.

Tijdens het onderzoek stonden de volgende onderzoeksvragen centraal:

- Wanneer is de boerderij gebouwd?
- Welke globale wijzigingen en aanpassingen hebben in de loop van de tijd plaatsgevonden?
- Wat zijn de effecten van deze wijzigingen en aanpassingen geweest voor de gaafheid, herkenbaarheid en de monumentwaarden van het gebouw?
- Wat is de monumentwaarde van de afzonderlijke constructie- en interieuronderdelen van het gebouw?

1786

3

1822

4

5

Afb. 3 Uitsnede uit de Hottingerkaart van 1786 (noordzijde is boven). Het rechte omgrachte terrein van de Kruisberg is duidelijk herkenbaar. Iets ten oosten daarvan, aangeduid met een rode stip, de locatie van Bezelhorstweg 31c. De Bezelhorstweg zelf bestaat nog niet (althans niet in de huidige vorm).

Afb. 4 Uitsnede uit de kadastrale minuut van 1822: Met een rode cirkel is Louisiana aangeduid. (Herkomst: www.watwaswaar.nl)

Afb. 5 Perceel 117 en 120 vormden oorspronkelijk één perceel, waar planmatig een weg of laan doorheen is aangelegd eindigend bij het tuinhuis of paviljoen 'Louisiana'.

4

Historische gegevens

'Louisiana'

Het meest in het oog springende aan de boerderij Bezelhorstweg 31c is wellicht de naam op de voorgevel: 'Louisiana'. Het is een naam die bovendien al voorkomt op verschillende negentiende-eeuwse topografische kaarten. De naam (een verwijzing naar de Amerikaanse staat Louisiana?) valt op tussen andere, meer 'gangbare' veldnamen uit de omgeving: Hols, de Kruisberg, het Klooster, Klein en Groot Hagen, Nederheide. Namen die in meer of mindere mate zijn terug te voeren tot een familie, een functie van het gebouw of verwijzen naar topografische of landschappelijke omstandigheden.

De kadastrale minuut

De oudste vermelding van de naam is terug te vinden op de kadastrale minuut uit 1822. De bebouwing die hier bij hoort heeft een vierkante grondslag met aan de noordwestzijde een kleine uitbouw. Er hoort een klein stukje grond bij, rondom het huis. In de Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel (OAT) staat het geheel (sectie C nr. 119) omschreven als '*huis en erf*'. Het maakte deel uit van de uitgestrekte landerijen van baron Adriaan Hendrik van Diest (1764-1859), die woonde op de nabijgelegen buitenplaats De Kruisberg. Van Diest werd in 1789 aangesteld tot schepen en raad van de stad Doetinchem. In de lange periode dat de Kruisberg in zijn bezit is geweest, heeft Van Diest het landgoed aanzienlijk uitgebreid door de aankoop van gronden en landerijen. Bij zijn overlijden in 1859 besloeg het zo'n 160 hectare.

In Engelse landschapsstijl

Geheel volgens de heersende mode van die tijd veranderde Van Diest delen van het landgoed in een Engelse landschapstuin. In een beschrijving uit 1859, opgesteld ten behoeve van de veiling van alle percelen, wordt het omliggende gebied rondom De Kruisberg als volgt omschreven: "*bestaande uit onmiddellijk daaraan en omlegende boschgronden, bouw- en weiland, doorsneden met uitgestrekte wandelingen, door de daarin voorkomende hoogten, laagten en wel aangelegde vijvers, de aangenaamste afwisselingen en bevalligste waterpartijen opleverende. Een en ander omringd en doorsneden met statige lanen, allen beplant met beukenbomen, voor een groot gedeelte van aanzienlijke zwaarte.*"¹ Tegen die achtergrond moet ook de aanleg van kaarsrechte laan tussen de boerderij de Ravenborg en 'Louisiana' gezien worden.² Op de Hottingerkaart is deze rechte weg nog niet te zien (hoewel er al wel een weg gelopen zal hebben die de verschillende boerderijen met elkaar verbond) (afb. 3). De laan eindigde bij een klein gebouwtje, dat de naam 'Louisiana' kreeg en eveneens door hem gebouwd zal zijn. Dat dit een kunstmatig gecreëerde situatie is, blijkt ook wel uit de minuut. Het is duidelijk dat perceel nummer 117 en 120 (ook in eigendom van Van Diest) oorspronkelijk één perceel met een grillige contour vormden, waar het laatste deel van de Bezelhorstweg dwars doorheen 'sniijdt' (afb. 5).

De bebouwing werd helemaal tegen de oostelijke begrenzing van het perceel geplaatst. Wat precies de functie en het voorkomen van dit gebouw is geweest, blijft gissen. Het op de minuut getekende grondplan - een vierkant met smalle uitbouw - kan in elk geval onmogelijk worden geïnterpreteerd als boerderij. Waarschijnlijk moet er eerder worden gedacht aan een paviljoenachtig gebouw in neo-classicistische (Griekse) stijl met een zuilenportiek zoals in die tijd erg in zwang was (afb. 8), maar met zekerheid weten we dit niet.³ Het was binnen de Engelse landschapsstijl gewoon om dit soort villa-achtige gebouwtjes in de zichttas van bijvoorbeeld een lange bomenlaan te plaatsen als visuele afsluiting, zoals hier als afsluiting van de aangelegde, kaarsrechte Bezelhorstweg. Veel van dit soort paviljoens of tuinhuizen waren in hout uitgevoerd, wat ook hier niet is uitgesloten.

¹ Rouw 1990, p. 16-17.

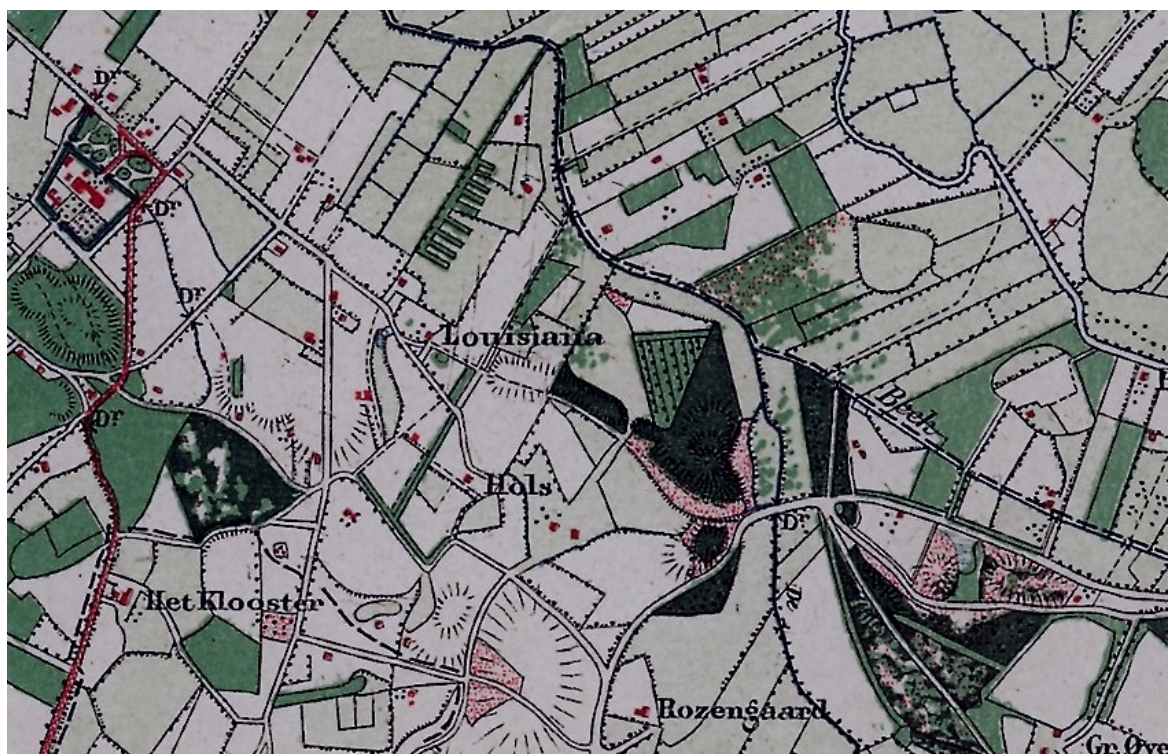
² De afbuiging in de weg in meer zuidelijke richting zoals die er tegenwoordig is, ter hoogte van Bezelhorstweg 31, was er toen nog niet (die is al wel te zien op de topografische militaire kaart uit 1890).

³ Het is bekend dat ook elders op het landgoed van de Kruisberg gebouwtjes nieuw werden gebouwd. Zo is er sprake van een 'nieuwgebouwde daglonersplaats' met de (iets minder spannende naam) Dennenbos, dat door de familie als theehuis werd gebruikt.

1830-1850

6

1890

7

Afb. 6 Uitsnede uit de Topografisch Militaire Kaart uit 1830-1850 (nettekening 40_2rd)

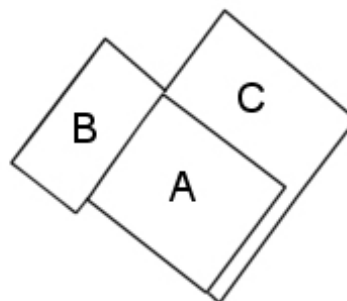
Afb. 7 Uitsnede uit de Topografisch Militaire Kaart uit 1890 (Bonneblad, nr. 493). De Bezelhorstweg is inmiddels doorgetrokken en buigt af in zuidelijke richting ter hoogte van nr. 31.

De neo-classicistische (Griekse) architectuur was in die periode ook een veel toegepaste bouwstijl in het zuidelijk deel van de Verenigde Staten, zoals in Louisiana. Wellicht dat een verklaring van de naam in die richting gezocht moet worden.

Dat er vóór de bouw van het paviljoen iets anders op deze plek heeft gestaan lijkt niet waarschijnlijk. De enige bebouwing ingetekend op de Hottingerkaart in de directe omgeving is de aangrenzende boerderij Bezelhorstweg 31.

Afb. 8 Presentatietekening voor een villapark, door Jan David Zocher jr. uit 1852 (Collectie NAI, ZOCH 47). In deze tekening combineerde Zocher het in die tijd populaire landschapspark met villabebouwing. Zoals het gebouwtje links, met zuilenportiek, zo zou 'Louisiana' er uit gezien kunnen hebben.

10

12

11

Afb. 9 Luchtfoto en schematische weergave van de verschillende bouwfases.

Afb. 10 De zuidgevel van het gedeelte gebouwd rond 1860 (deel A). De gevel toont een grote diversiteit aan gietijzeren stalraampjes. De gevel is in de twintigste eeuw óf een keer geheel opnieuw opgemetseld met hergebruik van de oude stenen, óf een keer opnieuw gevoegd met portlandcement. Uiterst rechts is goed de grens tussen het gedeelte van rond 1860 (links) en de uitbreiding van na 1900 te zien (het metselwerk rechts met helderrode stenen).

Afb. 11 De kapconstructie van deel A. Omdat de gebintstijlen te laag waren voor de beoogde omvang van de boerderij en de hoogte van het dakvlak zijn met de bouw rond 1860 onder andere boven de gebintplaten tweede platen gelegd die met korte stijltjes op de gebintplaten rusten (het gefotografeerde gebintvak behoort weliswaar tot de uitbreiding van na 1900, maar hier is dezelfde constructiewijze toegepast).

Afb. 12 De deel met kubbingen van de zuidelijke schuur (deel A)

Analyse van de huidige boerderij

Toelichting op het onderzoek

In 1859 overleed Van Diest en werden zijn bezittingen, dus ook het paviljoen 'Louisiana', via een veiling werden verkocht. De geschiedenis van de bebouwing sindsdien laat zich maar moeizaam ontrafelen. De archiefbronnen zijn beperkt: er zijn geen bouwvergunningen- of tekeningen (ook niet uit de recentere periode) en geen historische foto's of ander beeldmateriaal. Uit de literatuur is zeer weinig bekend. De kadastrale hulpkaarten hadden nog uitkomst kunnen bieden, ware het niet dat deze bij de gemeente Doetinchem helaas verloren gegaan tijdens de Tweede Wereldoorlog.⁴

De onderstaande reconstructie van de bouwgeschiedenis van de huidige boerderij is dan ook een geschiedenis hoofdzakelijk gebaseerd op het gebouw zelf en op tal van bouwsporen hier aangetroffen. Op deze bouwgeschiedenis valt ongetwijfeld nog wel iets af te dingen. Het is niet uitgesloten dat bij eventueel ontleisteren van bepaalde stukken muur zaken aan het licht komen waardoor de bouwgeschiedenis - op niveau van detail - bijgesteld moet worden. Ook het plaatsen in de tijd van bepaalde zaken is lastig en moet beperkt blijven tot een globale indicatie.

De huidige bebouwing bestaat uit een woongedeelte, dat zich aan de noordwestzijde bevindt met de voorgevel gericht op de Bezelhorstweg, en het bedrijfs gedeelte aan de achterzijde, bestaande uit twee naast elkaar geplaatste schuren. Op het erf, ten noordoosten van de boerderij, is nog een losse schuur (recente bouw), maar deze valt buiten het kader van het onderzoek.

Sloop en nieuwbouw rond 1860 (deel A)

De bouwgeschiedenis van de huidige boerderij Bezelhorst 31c begint op zijn vroegst in 1859, toen het landgoed inclusief het bestaande 'Louisiana' werd verkocht. Wie de nieuwe eigenaar werd is ons niet bekend. Wel weten we dat (het paviljoen) 'Louisiana', toen of in de daaropvolgende jaren is gesloopt. In de huidige boerderij is niets terug gevonden dat met een oudere fase van vóór 1859 in verband gebracht kan worden.

Op de plaats van het gesloopte gebouwtje werd rond 1860, of mogelijk iets later, een boerderij gebouwd. De naam van het door ons veronderstelde paviljoen ging klaarblijkelijk over op de boerderij. Deze boerderij bestaat grotendeels nog steeds en komt in principe overeen met de huidige zuidelijke schuur (bouwdeel A, achter het woonhuis). Het enige verschil met de huidige situatie is dat de schuur toen aan de achterzijde één gebintvak minder diep is geweest (de boerderij is later een keer verlengd) en dat het huidige woongedeelte mogelijk (deels) staat op de plaats van het oorspronkelijke woonhuis.

Wanneer we naar de gebinten in de deel kijken, kan niet anders geconcludeerd worden dan dat het huis uit 1860 hele schamele bouw moet zijn geweest. De gebinten en de kapconstructie bestaan hoofdzakelijk uit hergebruikt sloopmateriaal dat overal vandaan bij elkaar gescharreld lijkt te zijn. We treffen niet alleen onderdelen van ankerbalkgebinten, maar bijvoorbeeld ook balken afkomstig van vakwerkbouwconstructies. Bovendien waren de gebinten te laag voor de beoogte omvang van de boerderij en de hoogte van het dakvlak: met provisorisch geplaatste stijltjes die een tweede plaats dragen is het dakvlak 'opgetild'.

Van het bijbehorende muurwerk is alleen in de noordgevel, tegenwoordig de gemeenschappelijke muur tussen de twee schuren, nog iets waargenomen. Daar waar wat pleister is verdwenen tonen zich gele bakstenen. De korfboogvormige doorgang tussen de twee schuren hoort bij deze 1860-fase en zal toen als mestdeurtje hebben gediend.

In de brandmuur tussen het woonhuis en de schuur zijn ook gele steentjes verwerkt, maar het is onduidelijk of hier nog sprake is van oorspronkelijk metselwerk, of dat deze muur al een keer opnieuw is opgemetseld met gebruikmaking van oudere gele bakstenen (tussen de schone stenen zitten namelijk ook enkele zwart beroete en dus duidelijk hergebruikte exemplaren).

De grote diversiteit aan gietijzeren stalraampjes in de zuidgevel van de boerderij sluit aan bij het beeld dat in 1860 overal bouwmaterialen bij elkaar verzameld is voor de bouw van de nieuwe boerderij.

⁴ Bij de bombardementen op Doetinchem in maart 1945 is het stadsarchief grotendeels verloren gegaan. Mogelijk dat de kadastrale hulpkaarten en leggers in Arnhem nog wel aanwezig zijn maar de korte doorlooptijd van dit onderzoek maakte het uitzetten van een zoekopdracht daar (waar vaak weken overheen kan gaan) niet haalbaar.

13

14

15

16

Afb. 13 De linker zijgevel (noordgevel) van het woonhuis (deel B). Het kleine venster hoorde bij het opkamertje. Daaronder is nog het rollaagje te zien van een dichtgezet kelderlicht.

Afb. 14 De linker zijgevel en voorgevel van het woonhuis.

Afb. 15 De naam 'Louisiana' geschilderd op de gestucte lijst.

Afb. 16 De voorgevel van het woonhuis.

Een nieuw woonhuis rond 1880-1890 (deel B)

Klaarblijkelijk brak na een aantal magere jaren, ook een periode met meer voorspoed aan en besloot men tot de bouw van een nieuw woonhuis, het huidige. Dit woonhuis werd vóór de boerderij van rond 1860 gebouwd of mogelijk (deels) op de plaats van het oude woonhuis. In tegenstelling tot de achterliggende schuur is hier sprake van gedegen bouw en verzorgd metselwerk. De architectuur is ingetogen, maar moet toch een zekere voornaamheid hebben uitgestraald. De gevels van het woonhuis zijn opgetrokken met machinale bakstenen, wat al een aanwijzing is dat het hier om jongere bouw gaat. In combinatie met de architectuur, doet dit vermoeden dat het woonhuis rond 1880-1890 gebouwd moet zijn.

Het woonhuis bestaat uit een eenlaags bouwvolume onder een schilddak. De architectuur is sober maar verzorgd: de gevels hebben een gecementeerde plint langs de onderzijde, de gevelopeningen zijn voorzien van segmentbogen en in de gepleisterde lijst langs de bovenzijde zijn kleine liggende venstertjes opgenomen ten behoeve van licht en ventilatie van de zolderverdieping. Op deze lijst is ook de naam 'Louisiana' geschilderd.⁵

Hoewel de ruimtelijke indeling van het woonhuis tegenwoordig geheel verdwenen is - het is thans één grote ongedeelde ruimte - laat deze zich zonder veel moeite raden: de voordeur bevindt zich in de tweede vensteras van links, met links één venster en rechts van de voordeur twee vensters. Hier zal een gang op aangesloten hebben die van de voorgevel doorliep naar achter, naar de deel. In de linker hoek, tegen de brandmuur, bevond zich een keldertje (zie het kleine venster boven het maaiveld in de buitengevel) met een opkamer. Rechts zal een groter, verwarmd vertrek met bedsteden zijn geweest.

Uitbreiding van de schuur - rond 1900 - 1910 (deel C)

In de vroege twintigste eeuw, waarschijnlijk pas rond 1900-1910, is de boerderij uitgebreid met een tweede schuur, die tegen de noordgevel van de schuur uit 1860 werd gebouwd. De bestaande schuur (deel A) werd met de uitbreiding van de boerderij met één gebintvak verlengd door de boven elkaar gelegen platen door te trekken naar achter (naar de nieuwe achtergevel) en een gebint toe te voegen, de achtergevel uit 1860 werd gesloopt. De achtergevels van de twee schuren tonen duidelijk architectonische verwantschap. De vormgeving is sober en utilitair maar op een kleine verminking na, redelijk gaaf bewaard gebleven.

Herstellingen

In de loop van de twintigste eeuw heeft de boerderij ook de nodige herstellingen gekend. Wat dat betreft zal het zich gewroken hebben dat de boerderij uit 1860 kwalitatief slecht gebouwd was. De lage zijgevel van de zuidelijke schuur was kennelijk op een gegeven moment zo slecht dat deze of helemaal opnieuw is gevoegd (met portlandcement) of zelfs helemaal opnieuw moest worden opgemetseld met gebruik maken van oude stenen en stalraampjes.

Huidige situatie

Op een (ons) onbekend moment is de boerderij aangekocht door de familie Wiltink en in gebruik genomen als varkensstal.

In de huidige situatie is de ruimtelijke indeling van het woonhuis is volledig uitgebroken. In de brandmuur tussen woonhuis en de deel is een brede opening gemaakt. Maar ook aan het exterieur is sprake van slijtage en achterstallig onderhoud: de luiken waarmee de vensters van het woonhuis afgesloten konden worden zijn allemaal verdwenen. Het kozijnhout is nog origineel, maar de schuifvensters (schuivend onderraam, vast bovenlicht) zijn er niet meer. De dakpannen of het riet van het woonhuis en de zuidelijke schuur zijn vervangen door golfplaten van eterniet.

⁵ Dat hier sprake zou zijn van een 'naamsteen uit de landgoedperiode' die op het erf 'ligt' (zie Rouw 1990, p 17) is een misvatting. De naam Louisiana is geschilderd op een kunststenen (gecementeerde) ondergrond, namelijk de afsluitende lijst van de gevel. De typografie van de letters sluit aan bij de vermoede bouwperiode in de late negentiende eeuw.

17

18
19

20

Afb. 17 De achtergevels (oostzijde) van de twee schuren. Beide gevels dateren van na 1900-1910 .

Afb. 18 De noordelijke schuur (deel C) gezien vanuit het noorden.

Afb. 19 Detail van de westgevel van de noordelijke schuur. Boog met hardstenen sluitsteen boven een dichtgezet venster.

Afb. 20 De kapconstructie van de noordelijke schuur (deel C), gebouwd rond 1900-1910.

Samenvatting

Bezelhorstweg 31c is nieuw gebouwd rond 1860 op de plaats waar daarvoor een ander gebouw heeft gestaan, waarschijnlijk een tuinhuis of paviljoenachtig gebouwtje genaamd 'Louisiana'. Dit paviljoen werd, waarschijnlijk rond 1815-1820, gebouwd in opdracht van baron Adriaan Hendrik van Diest, die woonde op de buitenplaats de Kruisberg. Het gebouwtje staat in elk geval ingetekend op de kadastrale minuut van 1822. Daarvoor was dit perceel onbebouwd.

'Louisiana' en vele omliggende percelen behoorden tot het uitgestrekte landgoed van de Kruisberg. Van Diest liet naar de mode van die tijd lanen, waterpartijen, doorkijkjes en bossen aanleggen in Engelse landschapsstijl. De Bezelhorstweg, die toen nog eindigde bij 'Louisiana' en nog niet afboog naar het zuiden, moet één van de door hem aangelegde lanen zijn geweest. Het paviljoen 'Louisiana' diende als visuele afsluiting van de lange zichtas van de laan. Gezien het op de minuut getekende grondplan (vierkant met een rechthoekige uitbouw) is het zeer wel denkbaar dat het een (mogelijk houten) gebouwtje was in neoclassicistische (Griekse) stijl met een zuilenportiek. Gebouwen ontworpen in deze stijl waren toen erg populair in de zuidelijke staten van de Verenigde Staten, waaronder Louisiana. Het is niet bekend wat de band van Van Diest met de Verenigde Staten was, maar mogelijk dat de naam 'Louisiana' hiernaar een verwijzing is. Van dit gebouwtje is tegenwoordig niets meer aanwezig.

De bouwgeschiedenis van de huidige boerderij Bezelhorstweg 31c begint op zijn vroegst in 1859, toen het landgoed inclusief het bestaande 'Louisiana' werd verkocht. Het door ons veronderstelde paviljoen werd gesloopt en er werd een boerderij gebouwd dat min of meer overeenkomt met de huidige zuidelijke schuur. De naam van het paviljoen ging klaarblijkelijk over op de boerderij. De nieuwe boerderij moet zeer schamele bouw zijn geweest: zowel de gebinten en als de kapconstructie bestaan hoofdzakelijk uit hergebruikt sloopmateriaal. Rond 1880-1890 werd besloten tot de bouw van een nieuw woonhuis, het huidige. Dit woonhuis werd vóór de bestaande boerderij gebouwd, mogelijk (deels) op de plaats van het oude woohuis.

De architectuur van het woonhuis vormt een groot contrast met de achterliggende schuur: het is sober maar zeer verzorgd en kent een zekere voornaamheid. De voorgevel is georiënteerd op de Bezelhorstweg.

In de vroege twintigste eeuw, waarschijnlijk rond 1900 -1910, werd het bedrijfsgedeelte uitgebreid met een tweede schuur, gebouwd tegen de noordgevel van de schuur van rond 1860. Deze zuidelijke schuur werd met een gebintvak verlengd.

Vanaf een onbekend moment is de boerderij onbewoond en in verval geraakt. Met name het interieur heeft sindsdien sterk aan kwaliteit ingeboet: de ruimtelijke indeling van het woonhuis is geheel uitgebroken, in de brandmuur is een grote doorgang gemaakt. De indeling van de stallen is verdwenen. Ook aan het exterieur is sprake van slijtage: de luiken en schuifvensters van het woonhuis zijn verdwenen, de dakbedekking met dakpannen of riet is vervangen door golfplaten.

Afb. 21 Bezelhorstweg 31c gezien vanaf de weg (foto is genomen in oostelijke richting).

Waardestelling

Bezelhorstweg 31c is door de gemeente Doetinchem aangemerkt als een 'cultuurhistorisch waardevol object'. Doel van deze bouwhistorische verkenning is - op basis van de bouwgeschiedenis - inzichtelijk te maken wat de specifieke cultuurhistorische kwaliteiten van de boerderij zijn:

Bezelhorstweg 31c is van *cultuurhistorische waarde* als drager van de naam 'Louisiana' die herinnert aan de bijzondere relatie die deze plek heeft met baron Van Diest en het landgoed De Kruisberg.

Van *cultuurhistorische* en *stedebouwkundig-historische* betekenis is de zichtas tussen de Bezelhorstweg en de bebouwing op dit perceel: beide zijn onderdeel van het ontwerp van het landgoed de Kruisberg in Engelse landschapsstijl.

De Bezelhorstweg werd ontworpen als lange, rechte laan eindigend bij 'Louisiana', waarschijnlijk een tuinhuis of paviljoen. dat een visuele afsluiting vormde van de zichtas. Hoewel de Bezelhorstweg tegenwoordig vlak voor nr. 31c naar het zuiden afbuigt, is deze zichtas en de boerderij in het verlengde hiervan, nog goed herkenbaar (afb. 21).

Omgekeerd is de oriëntatie van de boerderij op de Bezelhorstweg van betekenis: de westgevel van het woonhuis is duidelijk ontworpen als '*schauseite*' van het woonhuis. De boerderij, en zeker het woonhuis, is een beeldbepalend element in het landschap.

De intrinsieke kwaliteiten van de boerderij manifesteren zich vooral in het exterieur. Het woonhuis is van *architectuurhistorische* kwaliteit, hoewel hier helaas ook sprake is van slijtage waardoor het aan uitstraling heeft ingeboet. Desondanks heeft het woonhuis in onze ogen een positieve tot hoge monumentwaarde. Ook omdat de hierboven genoemde cultuurhistorische en stedebouwkundig-historische waarden zich met name in het woonhuis het meest expliciet manifesteren.

Voor de twee schuren geldt dat de architectuur van de achtergevels en de gevels van de noordelijke schuur traditioneel en utilitair is, maar wel verzorgd en redelijk gaaf behouden. Deze gevels - en de bouwmassa van de twee schuren - hebben om die reden een matig positieve monumentwaarde. De zuidgevel van de zuidelijke schuur ontbeert elke architectonische kwaliteit.

De gebintstructuur en de kapconstructie van de zuidelijke schuur bestaan grotendeels uit sloophout: hier kunnen nauwelijks architectuurhistorische of bouwhistorische kwaliteiten aan worden toegekend (indifferente monumentwaarde).

De kapconstructie van de noordelijke schuur (gebouwd na 1900-1910) is redelijk gaaf behouden maar heeft weinig zowel architectuurhistorisch als bouwhistorisch weinig bijzonders (indifferente monumentwaarde).

Van het interieur van het woonhuis is de ruimtelijke indeling en afwerking geheel verdwenen.

Geraadpleegde bronnen

Historisch kaartmateriaal (www.watwaswaar.nl)

Hottingerkaart uit 1786.

Kadastrale minuut (verzamelplan 1822), gemeente Doetinchem sectie A.

1830-1850 - Topografisch militaire kaart (nettekening), kaartnr. 40-2rd.

1890 - Topografisch militaire kaart (bonneblad in kleur), kaartnummer 493.

Luchtfoto: www.bing/maps/

Literatuur

Boekkooi, G. en A.K. Kisman, *Boerderijen in de gemeente Doetinchem*. Doetinchem 1988
Uitgave van de Oudheidkundige Kring "Deutekom" en de Oudheidkundige Vereniging
"Gander".

Rouw, G., *Twee eeuwen 'de Kruisberg', historie van het landgoed, de inrichting en de buurtschap'*.
Doetinchem 1990. Uitgave van de Oudheidkundige Kring "Deutekom".

